

Комунікативний підхід у навчанні іноземних мов

У статті розглядається суть комунікативного підходу у навчанні іноземної мови, комунікативна компетенція як результат комунікативно-орієнтованого навчання, визначаються переваги і недоліки цього методу навчання.

Ключові слова: комунікативний підхід, іношомовна комунікативна компетенція, принципи комунікативного навчання і спілкування.

Постановка проблеми в загальному вигляді... В умовах світової глобалізації та інтеграції України в європейський освітній простір кардинально змінюється мета навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Вона визначається потребами сучасного суспільства, стрімким розвитком комунікаційних технологій, які зближують людей з різних куточків світу можливістю отримання освіти чи працевлаштування за межами своєї країни.

Аналіз теорії і практики дозволяє констатувати, що нині спостерігається перехід від навчання шляхом засвоєння готової інформації (тобто репродуктивного способу навчання) до навчання, що потребує активної діяльності особистості. На зміну традиційним методам навчання іноземної мови приходять інноваційні, інтерактивні методи.

Аналіз досліджень і публікацій... Науково-теоретичні дослідження з загальної практики викладання іноземних мов представлені у фундаментальних працях педагогів та психологів, таких як І.Бім, Н.Бориско, Н.Гез, І.Зимня, Г.Китайгородська, Є.Пасов, С.Шатілов, Л.Щерба та ін.

Якщо навчання іноземної мови розглянути з позиції того, що іношомовне спілкування є складовою процесу навчання та одночасно метою цього навчання, основним його засобом, то варто звернутись до розгляду позицій комунікативного підходу.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у тому, щоб обґрунтувати доцільність використання комунікативного підходу у навчанні іноземної мови та визначити результат цього навчання.

Виклад основного матеріалу... Виникнення комунікативного підходу у навчанні іноземних мов (70-роки ХХ ст.) як одного з провідних напрямів комунікативної лінгвістики пов'язано з іменами таких зарубіжних дослідників як Д.Брунер, Д.Грін, Л.Кунч, М.Макош, Д.Уілкінс, Д.Хаймз.

Суть комунікативного підходу полягає у тому, щоб передати студентам не знання про мову як систему, а озброїти їх мовленнєвими вміннями і навичками для практичного застосування у будь-якій іношомовній мовленнєвій ситуації. Таким чином, комунікативно-орієнтований метод навчання іноземних мов покликаний наблизити тих, хто вивчає іноземну мову, до реальних умов спілкування.

Комунікація як ключове поняття комунікативного підходу є синонімом до „спілкування”, оскільки з латинської *communicatio* означає „повідомлення”, „спілкування”, „передача”, „зв'язок” – універсальне поняття, що використовується всіма науками [5, с.154]. Філософський словник визначає „комунікацію” як „спілкування, обмін думками, інформацією” [6]. Комунікація як засіб навчання на занятті з іноземної мови виконує передусім мотиваційну, спонукальну, інформаційно-навчальну, евристичну функції. Крім того, особливо важливим, на нашу думку, є той факт, що комунікація сприяє розвитку інших функцій: соціальної, професійної, управлінської, психологічної. Саме завдяки регулярній участі у комунікативних актах формується здатність до кооперації й інтеграції, адаптації особистості до будь-яких суспільних обставин.

Вартою уваги є думка Д.Філіпса, що комунікативний підхід є „спробою уникнути формальних (або традиційних) підходів, які базуються на граматиці і перекладах, і перейти до підходів, за допомогою яких студент використовуватиме мову як засіб спілкування” [8, с.94]. До російських методистів, які підтримали концепції комунікативної методики викладання іноземних мов та розробили принципи комунікативно-орієнтованого навчання, належать І.Бім та Є.Пасов.

Сформульовані Є.Пасовим принципи комунікативного навчання іноземної мови дозволяють отримати найбільш повне уявлення про комунікативний підхід.

1. Принцип мовленнєво-розумової активності передбачає передусім таку організацію навчання, за якої учні постійно задіяні у процесі спілкування. Для того, щоб забезпечити єдність мислення і мовлення в процесі навчання спілкування, необхідно насамперед поцікуватись про активізацію мовленнєво-розумової діяльності учнів. Згідно цього принципу змістовою основою комунікативного навчання виступає проблемність. Для організації процесу навчання спілкування необхідно здійснити вибір тих проблем та проблемних ситуацій, які здатні активізувати розумову діяльність учнів та

викликати у них потребу в їх обговоренні. Принцип мовленнєво-розумової активності передбачає, що будь-який мовленнєвий матеріал (фраза, текст) має комунікативну цінність, тобто використовується носіями мови в процесі спілкування.

Саме такий підхід викликає не зовнішню, а внутрішню активність учнів, коли вони залучені у процес спілкування, навіть не сказавши вголос жодного слова [3, с.120-121].

2. Принцип індивідуалізації Є.Пасов вважає серцевиною комунікативного навчання, одним з головних засобів створення мотивації. В якості підтвердження власної думки він наводить слова Г.Рогової, що „навчання іноземної мови, мабуть, більшою мірою, ніж навчання будь-якого іншого предмета, потребує індивідуального підходу” [4, с.46]. Спілкування завжди індивідуальне, завжди забарвлене всіма рисами індивідуальності людини: індивідуальними, суб'єктивними і особистісними.

3. Принцип функціональності досить багатоаспектний та визначає в системі навчання спілкування дуже багато. Насамперед він передбачає функціональний відбір та організацію мовленнєвих засобів.

4. Принцип ситуативності передбачає визнання ситуації як одиниці організації процесу навчання іншомовного спілкування.

Ситуація у комунікативному навчанні забезпечує презентацію мовленнєвого матеріалу, формування мовленнєвих навичок, здатних до переносу; розвиток таких якостей умінь, як цілеспрямованість, динамічність, продуктивність, є основою організації мовленнєвих одиниць.

5. Принцип новизни також охоплює весь навчальний процес, а його реалізація надзвичайно важлива для успішності комунікативного навчання. Новизна стосується змісту матеріалу (текстів, вправ), умов навчання (організації навчання), прийомів навчання, форм організації навчального процесу (видів уроків) та ін.

Принцип новизни забезпечує підтримку інтересу до навчання, формування мовленнєвих навичок, здатних до переносу, розвиток продуктивності і динамічного мовленнєвого умінь, розвиток комунікативної функції мислення [3, с.123].

Підтримуючи Є.Пасова, який вважає, що перераховані принципи є достатньою основою оволодіння не тільки умінням спілкуватись, тобто чисто навчальним аспектом, а й сприяють розв'язанню пізнавальних, виховних та розвивальних завдань навчання [3, с.123], ми переконані у тому, що вони є актуальними й сьогодні для навчання іноземної мови.

У контексті викладання іноземної мови у ВНЗ можна зазначити, що студентів, як зрілих особистостей зі своїми власними переконаннями, життєвими принципами, потрібно спонукати до виконання завдань, які пов'язані з дискусією, відстоюванням думки, критичного мислення. Як показує власний досвід викладання іноземної мови, студенти з задоволенням беруть участь у комунікативних вправах типу „Pro und Contra”, якщо їм близька і цікава тема, активно аргументуючи свої переконання перед групою опонентів.

Безумовно, не можна не відзначити у комунікативно-орієнтованому навчанні іноземної мови значення навчальних ігор, до яких відносять ігри, що спрямовані на тренування мовних форм, вивчення лексики (кросворди, ребуси, анаграми та ін.) та ігри засобами мови (рольові, імітаційні, ділові). Аналіз навчально-методичної літератури зарубіжних науковців свідчить про значні напрацювання з проблеми розробки дидактичних ігор для вивчення німецької мови. Позитивний досвід використання навчальних матеріалів, розроблених такими методистами як М.Дреке (Spielend Deutsch lernen), В.Лінд (Wechselspiel), В.Люферт (Partnerarbeit Deutsch). Г.Беме, (Miteinander reden lernen, Sprechspiele im Unterricht), А.Шпір (Mit Spielen Deutsch lernen), дозволяє не тільки залучати студентів до продуктивної, активної навчально-пізнавальної діяльності, а й спонукає власне викладачів до створення й розробки своїх навчальних матеріалів, беручи за основу аутентичні інформаційні джерела з сучасних засобів масмедій.

Комунікативна методика викладання іноземних мов характеризується тим, що на перший план виходить спілкування, діалогічне мовлення, спонтанне мовлення, тобто основний акцент ставиться на реальне спілкування. Ознакою підручників комунікативного спрямування є те, що вони містять аутентичний навчальний матеріал, тобто характер змісту іншомовної інформації відповідає сучасному стану розвитку мови, що вивчається. Відповідно і завдання до текстів чи теми будуються таким чином, що спонукають студентів до розмови, звернення до власного життєвого досвіду.

Незважаючи на всі переваги комунікативного методу навчання іноземної мови, існують все ж таки деякі недоліки, які необхідно корегувати, використовуючи цей метод. Це стосується проблеми вивчення граматичного матеріалу. Результати аналізу деяких комунікативних підручників зарубіжних авторів показали, що граматику подається дещо „розірвано” і таким чином втрачається, на нашу думку, певна системність мови. Важливо, щоб комунікативний підхід гармонійно поєднував у собі різні способи навчання без шкоди для граматики, оскільки знання і здатність користуватись граматичними ресурсами мови представляють один з компонентів іншомовної комунікативної компетенції.

У свою чергу, іншомовна комунікативна компетенція, яка нерозривно пов'язана з комунікативним підходом, розглядається як мета і результат вивчення іноземної мови.

Так, О.Овчарук стверджує, що при вивченні іноземної мови визначають мету досягнення учнями такого рівня комунікативної компетенції, що дозволяє спілкуватись (розуміння, аудіювання, читання, говоріння, письмо). При цьому пояснюється, що комунікативна компетенція складається з трьох головних видів – мовленнєвої, мовної та соціокультурної. Комунікативна, у свою чергу, складається з 4-х видів компетенцій – аудіювання, говоріння, читання та письма; мовна містить лексичну, граматичну, фонологічну та орфографічну, а соціокультурна компетенція охоплює два види – країнознавчу та лінгвокраїнознавчу компетенції. При цьому компетенції розглядаються як результати навчання та детально характеризуються, що дає змогу укладачам програм зрозуміти зміст цього поняття [2].

У дослідженні М.Кенела і М.Свейна виділяються наступні компоненти іншомовної комунікативної компетентності:

- граматична компетенція (рівень засвоєння комунікантом граматичного коду, включаючи словниковий запас, правила правопису і вимови, словотворення і побудови речень);
- соціолінгвістична компетенція (уміння доречно використовувати і розуміти граматичні форми у різних соціолінгвістичних контекстах для використання окремих комунікативних функцій);
- дискурсивна компетенція (здатність поєднувати окремі речення у зв'язне повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різні синтаксичні й семантичні засоби);
- стратегічна компетенція (здатність використовувати вербальні і невербальні засоби при загрозі зриву комунікації у випадку „недостатнього рівня компетентності комуніканта або через наявність побічних ефектів”) [7].

У загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти зазначається, що комунікативна компетенція має такі компоненти: лінгвістичні компетенції; соціолінгвістичні компетенції; прагматичні компетенції.

У свою чергу, основними компонентами лінгвістичної компетенції вважаються:

- лексична компетенція;
- граматична компетенція;
- семантична компетенція;
- фонологічна компетенція;
- орфографічна компетенція;
- орфоепічна компетенція [1, с.108].

У цьому зв'язку варто згадати визначення лінгвістичної компетенції як „знання і здатності використовувати формальні здібності, на основі яких можуть бути породжені і добре оформлені повнозначні висловлювання” [1, с.109].

Соціолінгвістична компетенція пов'язана зі знанням та вміннями, необхідними для здійснення соціального аспекту використання мови [1, с.118].

Прагматична компетенція пов'язана із знаннями користувача про принципи, за якими висловлювання організується, структуруються та укладаються (дискурсивна компетенція); використовуються для здійснення комунікативних функцій (функціональна компетенція); узгоджуються згідно з інтерактивними та трансактивними схемами (компетенція програмування мовлення) [1, с.122].

Не дивлячись на відмінності у складових іншомовної комунікативної компетенції різних науковців, можна зазначити, що їх формування повинно відбуватись взаємопов'язано та забезпечити розвиток комунікативних умінь в основних видах мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, письмо, читання) в процесі опанування студентами мовними, соціокультурними, лінгвокраїнознавчими знаннями.

Висновки... У висновку зазначимо, що використання комунікативного підходу передбачає мовленнєву спрямованість навчального процесу, яка полягає не тільки у тому, що метою навчання є розвиток мовлення, а й у тім, що шляхом до цієї мети є практичне використання мовлення. Подальшого вивчення потребує дослідження комунікативного підходу у контексті автономного навчання іноземної мови.

Список використаних джерел та літератури:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти [Електронний ресурс] / О. Овчарук // Директор школи. Україна. – 2005. – №3/4. – Режим доступу : <http://pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=cat&id=41&page=50>. – Заголовок з екрану. – Мова укр.
3. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Рус. яз., 1989. – 276 с.
4. Рогова Г. В. Повышение эффективности обучения иностранным языкам за счет улучшения психологического климата на уроке / Г. В. Рогова // Иностранные языки в школе. – 1977. – № 5. – С. 46.

5. Соковкин В. Н. О природе человеческого общения / В. Н. Соковкин. – Фрунзе : Мехтеп, 1973. – 154 с.
6. Философский энциклопедический словарь / под. ред. Л. Ф. Ильичева. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 839 с.
7. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy / M. Canal // Richards J. and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London : Longman, 1983. – P. 2–27.
8. Philips D. Language in Schools / Philips D. // From Complacency to Conviction // CILT. – 1988. – P. 12.

Анотація

С.В.Король

Коммуникативный подход в обучении иностранным языкам

В статье рассматривается сущность коммуникативного подхода в обучении иностранному языку, коммуникативная компетенция как результат коммуникативно-ориентированного обучения, определяются преимущества и недостатки этого метода обучения.

Ключевые слова: коммуникативный метод, иноязычная коммуникативная компетенция, принципы коммуникативного обучения.

Summary

S.V.Korol'

Communicative Approach to Teaching Foreign Languages

The article deals with communicative method of teaching foreign languages, communicative competence as a result of such teaching. The advantages and disadvantages of communicative teaching are determined.

Key words: communicative method, communicative competence, foreign communicative, principles of communicative education.

Дата надходження статті: „17” лютого 2012 р.

УДК 378 (477)

Д.В.КОСТЕНКО,
докторант
(м.Хмельницький)

Вища освіта в Україні в сучасному суспільстві: здобутки, проблеми, перспективи

В статті розглядаються здобутки, проблеми та перспективи вищої освіти України в сучасному суспільстві.

Ключові слова: вища освіта, інформаційне суспільство, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми в загальному вигляді... На порозі входження світової спільноти в третє тисячоліття виняткового значення набуває освітньо-наукова сфера і, зокрема, вища освіта, яка в умовах швидкого наростання глобальних загроз поступальному розвитку окремих країн та всього людства покликана стати основним засобом формування здатних до вирішення нових проблем фахівців, джерелом знань і методів для урівноваженого співіснування людини та її довкілля. Розвиток творчих здібностей людини як основна мета освіти набуває особливої актуальності, потребує якісно нового підходу до освіти на основі інтеграції зусиль науковців, педагогів, громадськості всіх країн. Доля України також залежить від того, наскільки ефективно будуть задіяні інтелектуальні, творчі можливості її народу, кожного її громадянина. Як відомо, до основних факторів розвитку економіки належать освітній, професійний кваліфікаційний рівень зайнятого населення, що значною мірою залежить від наявного інфраструктурного потенціалу освіти, який створює конкретні умови і можливості для задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Тому й не дивно, що переважна частина країн із соціально-орієнтованою ринковою економікою надає пріоритет всебічному розвитку освітнього комплексу. На всіх стадіях розвитку суспільства на освіту і науку покладалися функції основного рушія прогресу. Немає сумніву, що вони є найефективнішою сферою інвестування, адже освіті відводиться пріоритетне місце у вихованні і формуванні в підростаючого покоління світогляду громадянина, патріота, висококваліфікованого фахівця. Громадяни, що здобули освіту належного рівня, стають головною продуктивною силою, джерелом духовної культури суспільства. Основні завдання щодо розбудови і докорінного оновлення освітньої галузі нашої країни визначені Законом України „Про освіту”, Указом Президента України „Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні”, Національною програмою „Освіта” (Україна ХХІ століття) та іншими документами.

Аналіз досліджень і публікацій... Однією з ключових перемін у свідомості суспільства є трансформації, що відбуваються у розвитку системи освіти. Сьогодні питання відповідності освіти вимогам суспільства стало одним із головних та найбільш актуальних у розвитку всього людства.